

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗАКЛИКІВ ДО ВЧИНЕННЯ ДІЙ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ ГРОМАДСЬКОМУ ПОРЯДКУ, ВІД СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ

У статті розглянуто особливості кримінальної відповідальності за заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку. Здійснено юридичний аналіз складу злочину, передбаченого ст. 295 Кримінального Кодексу України. На основі цього аналізу проведено відмежування цього злочину від суміжних злочинів проти громадського порядку.

Ключові слова: громадський порядок, порушення громадського порядку, заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, кваліфікація злочинів, розмежування злочинів.

В статье рассмотрены особенности уголовной ответственности за призывы к совершению действий, угрожающих общественному порядку. Осуществлен юридический анализ состава преступления, предусмотренного ст. 295 Уголовного Кодекса Украины. На основе этого анализа проведено отграничение этого преступления от смежных преступлений против общественного порядка.

Ключевые слова: общественный порядок, нарушение общественного порядка, призывы к совершению действий, угрожающих общественному порядку, квалификация преступлений, разграничение преступлений.

In the article the peculiarities of criminal liability for incitement to commit acts that threaten public order. DONE legal analysis of crime under Art. 295 of the Criminal Code of Ukraine. Based on this analysis conducted on the delimitation of the crime related offenses against public order.

Key words: public order, violation publicorder, calls for actions that threaten public order, qualification of crimes, distinction crimes.

Вступ. Боротьба зі злочинністю неможлива без активізації боротьби зі злочинами проти громадського порядку. Цим правопорушенням приділено значну увагу, однак багато питань продовжують залишатись спірними, а деякі розроблені не досить глибоко та повно. Це стосується насамперед розуміння кваліфікуючих ознак таких злочинів та відмежування їх один від одного і від суміжних діянь, зазначених в інших розділах КК України.

Особливості кримінальної відповідальності за злочини проти громадського порядку та моральності досліджували у своїх працях такі вчені, як П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.В. Вітвицька, В.Т. Дзюба, С.Ф. Денисов, В.В. Дзундза, І.М. Даньшин, О.О. Дудоров, І.Я. Козаченко, І.М. Копотун, М.Й. Коржанський, О.М. Костенко, Л.О. Кузнецова, В.В. Кузнецов, Л.С. Кучанська, А.В. Ландіна, В.А. Ломако, П.С. Матишевський, П.П. Михайленко, В.О. Навроцький, В.В. Налуцишин, В.І. Осадчий, Р.П. Олійничук, М.І. Панов, Г.І. Піщенко, С.П. Репецький, О.П. Рябчинська, А.В. Савченко, П.П. Сердюк, В.В. Сташис, В.М. Смітінко, В.Я. Тацій, Ю.М. Ткачевський, А.П. Тузов, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк, В.І. Шакун, С.С. Яценко та ін.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення юридичного аналізу складу злочину, передбаченого ст. 295 Кримінального Кодексу України, та проведення відмежування цього злочину від суміжних злочинів проти громадського порядку.

Результати дослідження. Хоча у працях вказаних учених розглядаються окремі аспекти кваліфікації відповідних злочинів проти громадського порядку, проте значної уваги закликам до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, не було приділено, оскільки цей вид злочину є

окремим та самостійним і має свій склад злочину, який дає право розмежувати його від інших видів злочинів. Також практично недослідженими залишились питання розмежування злочинів проти громадського порядку, зокрема закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку.

Слід указати, що Кримінальний кодекс України (далі – КК України) злочинами проти громадського порядку визначає діяння, що посягають на систему суспільних відносин, урегульованих нормами права й іншими соціальними нормами (мораль, звичаї, традиції), що забезпечують спокій населення, повагу до суспільної моралі, честі та гідності громадян, а також нормальне функціонування інститутів суспільства і держави.

У всіх цих діяннях родовим об'єктом є громадський порядок, а також громадський спокій. Виходячи з особливостей безпосередніх об'єктів, ці злочини можуть бути поділені на дві групи:

1) злочини проти громадського порядку («Групове порушення громадського порядку» – ст. 293 КК України, «Масові заворушення» – ст. 294 КК України, «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» – ст. 295 КК України, «Хуліганство» – ст. 296 КК України);

2) злочини проти суспільної моральності («Наруга над могилою» – ст. 297 КК України, «Знищення, руйнування або пошкодження пам'яток-об'єктів культурної спадщини та самовільне проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці» – ст. 298 КК України, «Жорстоке поводження з тваринами» – ст. 299 КК України, «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості» – ст. 300 КК України, «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів» – ст. 301 КК України, «Створення або утримання місць розпусти і звідництва» – ст. 302 КК України, «Проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією» – ст. 303 КК України, «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність» – ст. 304 КК України).

Щодо розмежування злочинних діянь, передбачених цим розділом, ми зосередимо свою увагу на діяннях, що безпосередньо спрямовані на порушення громадського порядку. Ними є злочини, пов'язані із груповими посяганнями на громадський порядок (ст. 293 КК України «Групове порушення громадського порядку», ст. 294 КК України «Масові заворушення», ч. 2–4 ст. 296 КК України «Хуліганство»); злочини, пов'язані зі спеціальним видом підбурювання (ст. 295 КК України «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку»); а також злочини, пов'язані з хуліганськими діями (ст. 296 КК України «Хуліганство») [1].

Суспільна небезпечність цих злочинів полягає в тому, що вони заподіюють або ставлять під загрозу заповідання істотної шкоди громадському порядку, громадському спокою і моральним основам життєдіяльності суспільства.

Сьогодні одним із найменш досліджених видів злочинів проти громадського порядку є злочин, передбачений ст. 295 КК України, який передбачає відповідальність за публічні заклики до погромів, підпалів знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою збуту матеріалів такого змісту.

Оскільки згідно зі ст. 295 КК України «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» є одним зі злочинів проти громадського порядку та моральності, а злочини цього розділу наділено тотожними кваліфікуючими ознаками, які слід розмежувати від схожих ознак інших злочинів, мова в цій роботі буде йти про спільні та відмінні ознаки цих злочинних діянь.

Тому вважаємо за необхідне зробити порівняльно-юридичний аналіз елементів складів злочинів, передбачених вищезгаданими статтями КК України, а також виокремити ознаки, на підставі яких злочини, що посягають на громадський порядок, відрізняються від суміжних діянь.

Чітке відмежування ознак злочину, передбаченого ст. 295 КК України, буде сприяти правильній кваліфікації цього діяння. Це стосується насамперед розуміння кваліфікуючих ознак такого діяння та відмежування цього злочину від суміжних деліктів.

У КК України поряд із закликами до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст. 295 КК України), йде мова й про масові заворушення (ст. 294 КК України), групове порушення громадського порядку (ст. 293 КК), а також хуліганство, вчинене групою осіб (ч. 2 ст. 296 КК України). Об'єктом усіх цих злочинів є громадський порядок, а об'єктивна сторона, на наш погляд, інколи не має якихось значних розбіжностей. Тому важливо визначитися з відмінностями у зазначених складах злочинів.

Наразі практика правозастосування виявляє певні проблеми, а деколи й помилки у кваліфікації дій, передбачених статтею 295 КК України: у визначенні дій, що утворюють об'єктивну сторону цього злочину, з'ясуванні кількості суб'єктів, що можуть вчинити такий злочин, а також мети вчинюваних ними діянь.

Суспільна небезпека проголошення публічних закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, полягає у виникненні тривоги і навіть паніки в населення, особливо у тих його прошарків, яким загрожує заподіяння шкоди внаслідок вчинення таких дій; у дезорганізації роботи органів управління; у порушенні нормального режиму праці, навчання, відпочинку широких верств населення.

Спільним у злочинів проти громадського порядку, які ми порівнюємо, є, як свідчить судово-практика, негативний вплив на цілу низку суспільних відносин, що знаходяться під охороною закону про кримінальну відповідальність, зокрема у сфері життя та здоров'я особи, власності, нормальної роботи органів державної влади, підприємств, установ, організацій тощо. Спільним є й те, що об'єктом є громадський порядок, а також життя, здоров'я, честь і гідність людей, громадська безпека.

Об'єктивна сторона у всіх злочинах виражається лише у діях, проте дії суттєво різняться між собою, враховуючи мету вчинених діянь.

Під час порівнювання злочинів проти громадського порядку мова буде йти про їхню об'єктивну сторону та мотивацію дій. Для ст. 293 КК України це організація групових дій, спрямованих на грубе порушення громадського порядку або активна участь у них, але ці дії не супроводжуються явною неповагою до суспільства. Для масових заворушень (ст. 294 КК України) це також дії, які можуть бути спрямовані на грубе порушення громадського порядку, але вони при цьому супроводжуються вчиненням погромів, руйнуваннями, підпалами та іншими подібними діями, а також вчиненням збройного опору представникам органів влади, чим можуть дезорганізувати або паралізувати на якийсь час діяльність органів влади й управління. Вони також можуть носити хуліганський характер, але, на відміну від дій, передбачених ст. 293 КК України, виходять не від окремої групи, а від натовпу (масового скупчення людей) [2, с. 225]. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 295 КК України, також має схожість з об'єктивною стороною масових заворушень – це також дії, але вони виражаються в закликах, які проявляються в активному впливі на невизначену кількість людей або на членів певної партії, організації чи інше угруповання, пов'язані зі схилянням їх до здійснення погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд.

Оскільки такий заклик має бути публічним то він повинен бути відкрито звернений до багатьох осіб, що реально сприймають або, на думку розповсюджувача, можуть сприймати ці заклики. Заклики можуть бути розраховані на невизначене коло громадян, цілеспрямовано звернені до тих або інших прошарків населення, етнічних груп, до членів партій, рухів, інших громадських організацій, але в будь-якому разі вони мусять бути пов'язані з цілеспрямованим схилянням невизначеного числа осіб до вчинення будь-якої з дій, згаданих у ст. 295 КК України.

Законодавець також не визначає, яка кількість людей потрібна для визначення заворушень масовими. Вважається, що кількість людей для наявності ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 294 КК України, повинна бути достатньою, щоб перекрити транспортні шляхи, зірвати проведення масових заходів та ін., тобто контролювати відповідні досить значні території [3, с. 47–48]. Тобто спільною ознакою закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку та масових заворушень є невизначене коло осіб, на яке розповсюджуються ці злочини.

Стаття 295 КК України передбачає відповідальність за публічні заклики до вчинення погромів, підпалів та інших дій, тобто, фактично, до вчинення масових заворушень. І за деяких умов їх можна розглядати як дії з організації масових заворушень. Треба враховувати, що під час масових заворушень, які виникають переважно стихійно, органи управління у натовпі утворюються безпосередньо під час протиправних дій з числа найбільш активних їх учасників, в тому числі і тих, хто закликав до таких дій.

Розмежування можливе і за суб'єктивною стороною. Якщо організатор масових заворушень діє з прямим умислом і бажає настання шкідливих наслідків, то зазначені у ст. 295 КК України публічні заклики передбачають непрямої умисел, коли винний лише припускає можливість настання шкідливих наслідків своїх дій (публічних закликів).

Стосовно дій, передбачених ч. 2 ст. 296 КК України, то там також йдеться не про натовп, а про групу осіб. При цьому ці дії не пов'язані зі вчиненням погромів, руйнувань, підпалів та інших подібних дій, хоча і можуть супроводжуватися знищенням або пошкодженням майна, насильством, навіть тимчасовим припиненням нормальної діяльності установи, підприємства чи громадського транспорту. Але останнє буде свідчити лише про особливу зухвалість хуліганських дій.

Вчинення організації масових заворушень у формі підбурювання до вчинення дій, що становлять масові заворушення, без настання вказаних наслідків (ч. 1 ст. 294 КК України) потрібно кваліфікувати за ст. 295 КК України. Але наш склад злочину є самостійним і в ролі замаху виступати не може, як і

в ролі підбурювання. Проголошення публічних закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, якщо при цьому масові заворушення були вчинені, не утворює сукупності злочинів і повністю охоплюється ст. 294 КК України. Це пов'язано з тим, що дії, передбачені ст. 295 КК України, фактично є замахом на злочин, передбачений ст. 294 КК України, і тільки за умови настання наслідків (погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель або споруд, насильницького виселення громадян), передбачених ч.1 ст. 294 КК України, вчинене є закінченим злочином «Масові заворушення».

Висновки. Лише при публічних закликах до насильства над особами чи опору представникам влади із застосуванням зброї (з огляду на передбачення таких дій у ст. 295 КК України) вчинене потрібно кваліфікувати як замах на злочин, передбачений ст. 295 КК України [4, с. 68–69]. Отже, можна дійти висновку, що для виокремлення цього виду злочину з-поміж інших злочинів проти громадського порядку треба знайти низку спільних та відмінних ознак, які в подальшому допоможуть правильно кваліфікувати злочин.

Список використаних джерел:

1. Копотун І.М. Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / І.М. Копотун. – Київ : Нац. ун-т внутр. справ. – К., 2008. – 20 с.
2. Про судову практику в справах про хуліганство : Постанова Верховного Суду від 22 груд. 2006 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
3. Соловьев А. Массовые беспорядки : организация, участие, призывы к неподчинению / А. Соловьев // Российская юстиция. – 2000. – № 7. – С. 47–48.
4. Кузнецов В.В. Злочини проти громадського порядку та моральності : [практ. посіб.] / Кузнецов В.В. ; за заг. ред. В.І. Шакуна. – К. : Паливода А.В., 2007. – 160 с.
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
6. Коментар до статті 295 КК України «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/>.

УДК 343.915

КУШНІР М.М.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ ЖІНОЧОЇ СТАТІ

У статті досліджено зарубіжний досвід запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються неповнолітніми особами жіночої статі. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про необхідність прийняття спеціалізованих законодавчих нормативно-правових актів з метою створення правового підґрунтя спеціально-кримінологічних заходів запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються неповнолітніми особами жіночої статі.

Ключові слова: зарубіжний досвід, неповнолітній, жінка, корисливо-насильницька злочинність, запобігання, профілактика.

В статье исследован зарубежный опыт предотвращения корыстно-насильственных преступлений, совершаемых несовершеннолетними лицами женского пола. Анализ зарубежного опыта свидетельствует о необходимости принятия специализированных законодательных нормативно-правовых актов с целью создания правовой основы специально-криминологических мер предупреждения корыстно-насильственным преступлением, совершаемым несовершеннолетними лицами женского пола.

Ключевые слова: зарубежный опыт, несовершеннолетний, женщина, корыстно-насильственная преступность, предупреждение, профилактика.

© КУШНІР М.М. – здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права (Національна академія внутрішніх справ)